

ИНСТИТУТ ЗА СРПСКОХРВАТСКИ ЈЕЗИК

ЈУЖНОСЛОВЕНСКИ ФИЛОЛОГ

Уређивачки одбор:

*др Ирена Грицкај, др Милка Ивић, др Павле Ивић, др Радослав Кайиџић, Блаже
Конески, др Тине Лојар, др Александар Младеновић, др Асим Пецо,
др Миљар Пешикан, др Живојин Сијанојчић*

Главни уредник

МИЛКА ИВИЋ

XXXIII књ.

БЕОГРАД

1977

ДЕКОМПОНОВАЊЕ ПРЕДИКАТА (НА ПРИМЕРИМА ИЗ СРПСКОХРВАТСКОГ ЈЕЗИКА)

1. Теоријски проблеми

1.1. Деконтованим предикатом сматрају овде сваки двочлани предикат конструисан по моделу *Verbum* (= *илајолска којула* или *семи-којулајивни илајол*) + *Nomen deverbativum*¹, а синонимичан (па и комутабилан) са семантички еквивалентним једночланим предикатом (представљеним пунозначном глаголском лексемом из које је изведена девербативна именица двочланог предиката). Нпр. у српскохрватском: *Врши ушњај* = *Ушње* и сл.

1.2. Тенденција деконтовања предиката у реченици заједничка је типолошка особина неких модерних европских језика.² До сада су де-

---

¹ Категорија *nomen deverbativum* овде обухвата девербативне именице пореклом (дакле, деривирани) од глагола, при чему термин *порекло* треба схватити у његовом генеративном (тј. синхроном), а не у генетичком (тј. дијахроном) смислу, односно у значењу које му придаје генеративна граматика: *порекло од* = *деривиран из дубинске сјрукшуре од*. Из анализе, међутим, овде изостају именице из класе *nomina agentis* пошто се њима примарно у језику идентификује агенс предикације, па тек секундарно и сама предикација. Уз то, мене у овом раду нису интересовали конкретни технички поступци морфолошке деривације, а ни процедуре генерирања одговарајућих синтаксичких структура.

² Мисли се на језике као што су нпр. енглески, руски, чешки, немачки, француски и српскохрватски, без обзира на степен њихове генетичке повезаности у оквиру индоевропске скупине, или пак на степен структуралне варијације међу њима, већ искључиво с погледом на њихово учествовање у улози развијених комуникационих инструмената одређеног типа културног односно цивилизационог стандарда, који условно термилошки одређујемо као „европски“. Тако ширење тенденције номинализовања исказа (под, несумњиво, претерано еуфорично формулисаним насловом „Глагол умире“) у савременим европским језицима (посебно у немачком, енглеском и француском) олажа Ludwig Reiners у књизи *Stilkunst. Ein Lehrbuch deutscher Prosa*, С. Н. Beck's Verlagsbuchhandlung, München, 1953 (поглавље: *Das Zeitwort stirbt*,

таљнији описи понашања ове синтаксичке појаве рађени првенствено на материјалу енглеског, руског и чешког језика³, док се теоријском аспекту проблема о којима је реч по правилу приступало са позиција лингвистичких знања базираних на анализама руског и (ређе) енглеског језика.⁴ Један посебан правац у истраживању проблематике декомпо-

113—123, посебно на стр. 122—123), али се са резервом мора прићи образложењу мотивације за појављивање номинализационих процеса у језицима у виду претпостављене трансформације „процесног“ у „статично“ поимање света. На жалост, увид у одговарајуће језичке ситуације ван индоевропске скупине углавном остаје недоступан, с изузетком неких наговештаја, као нпр. у књизи: *Аналијические конструкције в языках различных типов*, Ред. В. М. Жирмунский и О. П. Суник, Академия наук СССР, Институт языкознания, „Наука“, Москва—Ленинград, 1965, посебно у студији: В. И. Цинциус, *Сложные предикативные конструкции и аналијические формы глагола (по материалам северной подгруппы тунгусо-маньчжурских языков)*, 240—252.

³ Уп. нпр.: Miroslav Renský, *English Verbo-Nominal Phrases. Some Structural and Stylistic Aspects*, Travaux linguistiques de Prague. 1. L'École de Prague d'aujourd'hui, Éditions de l'Académie Tchecoslovaque des Sciences, Prague, 1964, 289—299; В. М. Филиппова, *Развитие глагольной фразеологии в русском литературном языке XVIII в. (усойчивые глагольно-именные сочетания)*, Русская литературная речь в XVIII веке. Фразеологизмы. Неологизмы. Каламбуры, „Наука“, Москва, 1968, 3—160; Helena Křížková, *Substantiva s dějovým významem v ruštině a v češtině*, Kapitoly ze srovnávací mluvnice ruské a české. III. O ruském slovese, Nakladatelství Československé akademie věd, Praha, 1968, 81—152; Н. Н. Прокопович, *Об усойчивых сочетаниях аналијической стурктуры в русском языке советской эпохи*, Вопросы синтаксиса русского языка, „Высшая школа“, Москва, 1974, 53—62; К. В. Регинаина, Г. П. Тюрина, Л. И. Широкова, *Усойчивые словосочетания русского языка*, „Русский язык“, Москва, 1976. Уп., међутим, анализе сродних појава у немачком односно француском језику: Ludwig Reiners, *op. cit.* (поглавље: *Das Zeitwort stirbt*, 113—123); В. Г. Гак, *Десемантизация языкового знака в аналијических стурктурах синтаксиса*, Аналитические конструкции в языках различных типов, . . . , 137—142.

⁴ Као прилози од значаја за разјашњење теоријске стране проблема везаних за појављивање процеса декомпоновања предиката у језицима, у новијој англистичкој и славистичкој литератури, појављују се следећи радови: Vilém Mathesius, *Obsahový rozbor současné angličtiny na základě obecně lingvistického*, K vydání připravil Josef Vachek, Nakladatelství Československé akademie věd, Praha, 1961 (в. и рецентније и доступније издање ове књиге, у преводу на енглески језик: Vilém Mathesius, *A Functional Analysis of Present Day English on a General Linguistic Basis*, Ed. by Josef Vachek, Janua Linguarum, Series Practica, 208, Mouton, The Hague, 1975), где аутор (посебно на стр. 121—122), више у прегледу но са претензијом да буде исцрпан, коментарише (студија је објављена постхумно) карактеристичне примере енглескога језика с конструкционо декомпонованом предикацијом, као што су нпр. *to do shopping, to do cooking, to have a wash, to have a smoke, to have a shave, to be in love with, to fall in love with* и сл., тумачећи разлоге за њихово појављивање у исказу, и класификујући их на основу општих семантичких својстава која показују. Miroslav Renský, *op. cit.* — аутор у склопу општег разматрања о појави номинализације највећи део свога текста, у ствари, посвећује примерима са декомпонованим предикатима у енглеском

новања предиката развио се у оквиру комплексних испитивања појаве језичког аналитизма.⁵ На материјалу српскохрватског језика, међутим, овај синтаксички феномен остао је, до данас, непроучен.⁶

језику, тачније, примерима са „семантички празном“ глаголском копулом или њеном „апроксимацијом“ (у ствари, семикопулативним глаголом) и „апстрактном“ (заправо девербативном) именицом, као својеврсним сложеним, „поларизованим“ предикатом, а све у оквиру дискусије о појављивању шире схваћене категорије „потискивања“ предикације исказа, односно његове синтаксичко-семантичке кондензације у језику; затим даје и низ примера оваквог сложеног предиката с копулативним или семикопулативним глаголима типа: *to give* (нпр. *to give a laugh*), *to take* (нпр. *to take a drink*), *to make* (нпр. *to make a move*), *to be* (нпр. *to be in a hurry*), *to do* (нпр. *to do an investigation*), *to have* (нпр. *to have a look*), *to get* (нпр. *to get a shoot*), *to put* (нпр. *to put in writing*), *to tell* (нпр. *to tell a lie*), *to pay* (нпр. *to pay attention*), *to break* (нпр. *to break into a laugh*) итд., сматрајући при том само неке од њих и стварно продуктивним у савременом енглеском језику. Přemysl Adamec, *Deverbativní a deadjektivní substantiva jako součást povrchové reprezentace predikátů ruských vět*, Bulletin ústavu ruského jazyka a literatury, XV, Praha, 1971, 47—63 — аутор, следећи у основи идеје неких савремених совјетских синтаксичара, говори о „аналитичној предикацији“ и детаљно анализира синтаксичка и семантичка својства декомпонованих предиката (трансформацију их, кад год је то могуће, у њихове конкурентне, примарне глаголске форме), а класификује их према семантичким особинама копулативних односно семикопулативних глаголских елемената у предикату (у обзир долазе „делексикализовани“ тј. „семантички празни“, фазни и модални глаголи). Сличан приступ проблематици о којој је реч наћи ћемо и у каснијој верзији ових истраживања: П. Адамец, *О семантичко-синтаксических функциях девербативных и deadjektivных существительных*, Филологические науки, No 4, Москва, 1973, 40—46. Здена Скоумалова, *Синтаксические конструкции с глагольным существительным*, Československá gramatika, Ročník XIII, Číslo 4, Praha, 1968, 220—229 — аутор појаву декомпоновања предиката прати у оквиру истраживања номинализационих језичких процеса, репрезентованих појављивањем девербативне именице уместо одговарајућег финитног глаголског облика у исказу.

⁵ Уп. нпр. низ студија које, бар делимично, у помињаном смислу захватају у проблематику декомпонованог предиката, посматрајући ову појаву као један од елемената у резултатима деловања општих тежњи ка аналитичној организацији граматичке структуре у језицима света, а публиковане су у већ помињаној књизи *Аналитические конструкции в языках различных типов* (в. напомену бр. 2). Уп. посебно студије: В. П. Гак, *op. cit.* (базирана је претежно на материјалу из француског језика) и В. И. Цинциус, *op. cit.* (покрећена је неиндоевропским, тунгуско-манџурским језичким материјалом).

⁶ Недостају, наиме, обимнија систематска истраживања у овој области српскохрватске језичке проблематике, па и нормативни приручници појаву декомпоновања предиката по правилу и не региструју, те је, на тај начин, прећутно потискују на периферију језичког система. Тако нпр. о овој синтаксичкој појави нема ни речи у најрецентнијем, најобимнијем и најугледнијем нормативном приручнику (намењеном првенствено потребама универзитетске наставе): Михаило Стевановић, *Савремени српскохрватски језик. (Грамаички системи и књижевнोजезичка норма.) II. Син-*

1.3. Задатак лингвистичке анализе коју презентујем јесте да покуша утврдити теоријски статус појаве декомпоновања предиката у језику и опише српскохрватску ситуацију у том погледу. Истраживање је стога базирано првенствено на резултатима посматрања грађе ексцерпираних из текстова који репрезентују савремени српскохрватски језички стандард, уз поштовање његове територијалне и функционалне слојевитости.⁷

1.4. Моје је мишљење да тенденција појављивања површинских реченичних конструкција с декомпонованим предикатом, праћена специфичним видом његовог номинализовања (нпр.: *Претићем* → *Вршићим претићање* и сл.), представља, у ствари, облик испољавања општег процеса номинализовања исказа у језицима.⁸ Опредељење за овакво принципско пола-

шакса, Научна књига, Београд, 1969 (ту аутор примере типа *узети учића, доћи до убећена* и сл. третира као случајеве у којима „граматички имамо глаголе са њиховим именичким допунама“, 37, па их не уврштаје ни у категорију „сложених глаголских предиката“, 34—37, већ у „вишечлане изразе“, 37). Понеки пример с декомпонованим предикатом помиње Драгица Бећар у раду: *О употреби зависних падежа у језику Statuta Gradskeg saobraćajnog preduzeća u Novom Sadu*, Прилози проучавању језика, књ. IX, Нови Сад, 1973, 1—53, а у својој студији *Imenica u funkciji kondenzatora* (Зборник за филологију и лингвистику, књ. XX/1 и XX/2, Нови Сад, 1977 — у штампи) о декомпоновању предиката принципски говорим и сам у уводном и закључном поглављу. Конструкције типа *вршићим койирање* помиње Даринка Горган-Премк у књизи: *Акузативне синтагме без предлога у српскохрватском језику*, Институт за српскохрватски језик, Библиотека Јужнословенског филолога, Нова серија, књ. 2, Београд, 1971, 30—31, а један сложенији облик ове појаве у језику описао је Живојин Станојчић у чланку: „*Делићим мишљење*“ и *слични изрази*, Наш језик, књ. X, св. 3—6, Београд, 1960, 156—164. Мислим при том да би детаљно праћење понашања појаве декомпоновања предиката у савременом српскохрватском језику омогућило стварање услова за евентуалну корекцију језичке норме у овом погледу, за успешнији педагошки рад, а сигурно је, и за конструктивније интервенције у свакодневној лекторској пракси. Оваква истраживања би уз то била драгоцене и за типологију словенских језика, посебно у домену њиховог синтаксичког и семантичког понашања.

⁷ Мисли се на оне варијације у језику које су резултат његових различитих културних односно друштвених функција, а испољавају се кроз постојање специфичних функционалних стилова језичког стандарда. О социолингвистичком аспектима феномена језичког раслојавања в. детаљније у напоменама бр. 10, 22, 24 и 25.

⁸ О појави *номинализације* у језику, с теоријског аспекта, а у основи с генеративистичким методолошким приступом проучавању синтаксичко-семантичког односа вербалних и номиналних структура у исказу, до сада је најкомплетнију и најоригиналнију студију, базираних своје истраживање првенствено на материјалу из енглеског језика, написао Robert B. Lees: *The Grammar of English Nominalizations*,

заште даје ми право да тврдим како није случајна ситуација да језици са развијеним номинализационим процесима, као пратећу особину, показују и висок степен продуктивности синтаксичких модела са декомпонованим предикатом⁹, а истом правцу размишљања, као аргумент,

International Journal of American Linguistics, Vol. 26, No 3, Part II, Baltimore, 1963² (рад је више пута прештампаван, а аутор у њему нуди већ разрађене трансформационе процедуре и развијен систем симболизације; ова књига, уједно, иницира и читав један правац теоријских преокупација у оквиру генеративистичке лингвистичке оријентације). Пандан овој књизи јесте студија рађена на материјалу немачког језика: Helmut Esau, *Nominalization and Complementation in Modern German*, North-Holland Publishing Company, Amsterdam—London, 1973. Прилоге дискусији генеративаца о појави номинализације дали су и други аутори, нпр.: Jerrold J. Katz, Paul M. Postal, *An Integrated Theory of Linguistic Descriptions*, The M. I. T. Press, Cambridge, Massachusetts, 1964; Zeno Vendler, *Adjectives and Nominalizations*, Papers on Formal Linguistics, No 5, Mouton, The Hague—Paris, 1968; Noam Chomsky, *Remarks on Nominalization*, Studies on Semantics in Generative Grammar, Janua Linguarum, Series Minor, 107, Mouton, The Hague, 1972, 11—61; George Lakoff, *Irregularity in Syntax*, Holt, Rinehart and Winston, New York, 1970; F. Bowers, *The Deep Structure of Abstract Nouns*, Foundations of Language, Vol. 5, No 4, Dordrecht—Holland, 1969, 520—533; Bernard Comrie, *The Syntax of Action Nominals: A Cross-Language Study*, Lingua, Vol. 40, No 2—3, Amsterdam, 1976, 177—201 и др. Општи преглед приступа генеративаца процесима номинализације у језику даје Nicolas Ruwet: *An Introduction to Generative Grammar*, North-Holland Publishing Company, Amsterdam—London, 1973, констатујући: „One of the most productive processes in natural languages (and one that is without doubt universal) consists of the formation of nominalizations“ (172). Традиционалнији приступ објашњавању појављивања номиналних структура у исказу уместо вербалних, уз вођење рачуна о језичким универзалијама и одговарајућим дијахроним и генетичким (индоевропским) односима, може се наћи у: Louis Hjelmslev, *La verbe et la phrase nominale* (1948), Essais linguistiques par Louis Hjelmslev, Nordisk Sprog-og Kulturforlag, Copenhagen, 1959, 165—191, док се за објашњење лингвистичког аспекта вербо-номиналних односа у језику ваља обратити изванредно проницљиво писаној студији Rulona Wellsa: *Nominal and Verbal Style*, Style in Language, ed. by Thomas A. Sebeok, The M. I. T. Press, Cambridge, Massachusetts, 213—220.

⁹ Тако неки аутори и долазе на идеју да проблематику декомпоновања предиката у језику третирају као облик испољавања номинализационих и кондензационих процеса, нпр.: Здена Скоумалова (*op. cit.*), Miroslav Renský (*op. cit.*), Josef Vachek, *Some Thoughts on the So-Called Complex Condensation in Modern English*, Sborník prací Filosofické fakulty Brněnské university, Ročník IV, Řady jazykovědné (A), č. 3, Brno, 1955, 63—77 и други. У основи трансформационистички приступ овако постављеној проблематици наћи ће се у радовима: Přemysl Adamec, *op. cit.* (1971. и 1973.), Helena Křížková, *op. cit.*, и др. Номинализациони процеси у српскохрватском језику, барем када је њихов површински експонент девербативна именица, више интуитивно но на основу пажљивијих истраживања, експлицитно су запажени у радовима: Frano Čale, Mate Zorić, *Bilješke o stilističkoj vrijednosti imenske konstrukcije*, Jezik, god. IV, sv. 4, Zagreb, 1955, 109—111; Ljudevit Jonke, *Glagolsko i imeničko izražavanje*, Književni jezik u teoriji i praksi. Drugo prošireno izdanje, Znanje, Zagreb, 1965,

складно се придружује и констатација да су и номинализациони процеси, као и процеси декомпоновања предиката, у српскохрватском језику барем, посебно фреквентно заступљени примерима у тзв. специјалним функционалним стиловима језичког стандарда,¹⁰ тј. у оним његовим улогама када овај функционисао као инструмент интелектуализованих, а, по тематици, релативно уопштених и апстрактних домена језичке употребе, као што су нпр. право, наука, новинарство, политика, администрација итд.¹¹

364—365; Frano Čale, *O stilističkoj vrijednosti imenske konstrukcije*, Od stilema do stila, Nakladni zavod Matice hrvatske, Zagreb, 1973, 53—67; Stjepko Težak, *O upotrebi glagolskih imenica*, Jezik, god. XXIII, sv. 5, Zagreb, 1976, 129—139 (аутори о којима је реч, у ствари инспирисани редовно неким иностраним изворима, само наговештавају присуство снажног продора процеса номинализације у другим, па и у српскохрватском језику). О неким теоријским питањима везаним за појаву номинализационих процеса расправљам и сам у већ помињаној студији (Milogad Radovanović, *op. cit.*), третирајући, у ствари, појављивање реченичне кондензације у српскохрватском језику, и девербативних именичких падежних конструкција у тој улози, као један од облика испољавања општих номинализационих, па и кондензационих развојних појава у језицима (у том раду презентујем и детаљнију литературу о номинализационим, а посебно кондензационим феноменима).

¹⁰ Термине *функционални стил* и *специјални (посебни) функционални стил* употребљавам овде у значењу које им приписују представници прашке лингвистичке школе. В. нпр.: Bohuslav Havránek, *Studie o spisovném jazyce*, Nakladatelství Československé akademie věd, Praha, 1963, 60—68. Тенденцију „функционалног“ (тј. „стилистичког“) везивања процеса номинализације, па и декомпоновања предиката у језику, а посебно у енглеском и чешком, региструју нпр.: Josef Vachek (*op. cit.*) врдио да се у први план посматрања у овом погледу постављају тзв. *маркирани* (тј. *специјални*) стилови и Miroslav Renský (*op. cit.*) који истиче научни стил као типично попрште номинализација.

¹¹ Моје је, наиме, мишљење да појављивање декомпонованих предиката у језику (као и појављивање номинализованих исказа уопште) није условљено унутрашњим структуралним (дакле, системским) специфичностима организације појединачних језика (као што су нпр. синтетичност, аналитичност или флексивност), већ ванјезичким моментима, као што су нпр. уопштеност и апстрактност тематике оног домена језичке употребе којем дати функционални стил служи као комуникациони инструмент (и којима се девербативна именица као граматичко средство, због своје специфичне семантике, показује врло прикладним системским решењем). Неки аутори заступају супротна мишљења, као нпр. Miroslav Renský (*op. cit.*) који појављивање декомпонованог предиката у енглеском језику тумачи са позиција одређених аспекатских односа, придајући овом структуралном моделу, у ствари, функцију компензационог средства за одсуство експлицитних морфолошких аспекатских сигнала у енглеском језику (у светлу постављене хипотезе, међутим, не може се објаснити продуктивност сличних синтаксичких образовања у језицима који имају израђен и развијен механизам морфолошких средстава за сигнализовање аспекатских ситуација, као нпр. у српскохрватском). Josef Vachek (*op. cit.*) издваја енглески језик као по-

1.5. У контексту таквих размишљања значајан је и податак да до декомпоновања предиката у српскохрватском језику по правилу долази када су у питању предикације које су представљене глаголским лексемама врло апстрактнога значења¹² (нпр.: *Процењујем* → *Вршим процену*; *Анализирам* → *Вршим анализу* и сл., али не и *Койам* → **Вршим койање* итд.).¹³ При том декомпоновање предиката постаје процес изразито продуктиван: а) посебно у оним ситуацијама када према девербативним именицама (дакле, номинализованим, нереченичним сигнаlima предикације), најчешће у случајевима када су оне позајмљене из других језика, у актуелној компетенцији говорних представника српскохрватског језичког стандарда не постоје еквивалентне фонолошко-морфолошке адаптације глаголских лексема (дакле, вербалних, реченичних сигнала предикације)¹⁴ — нпр.:

себно погодан за процесе номинализовања исказа, па и на статистичким показатељима пореди одговарајуће ситуације у енглеском и чешком језику. При том аутор спекулише аргументима „динамичности“ чешког и „редуковане динамичности“ енглеског глагола, односно, аналитичном организацијом језика као стимулативним фактором за развијање номинализационих процеса, према синтетичној организацији као дестимулативном моменту у том погледу. Резултат изведених поређења упућује на односе мање или веће статистичке прекоћи номиналних структура над вербалним у посматраним језицима, но не и на њихово одсуство у било којем од њих, упркос ауторовом уверењу да су управо словенски језици, као изразито синтетични, мање подложни процесима номинализације од језика попут енглеског, као већ у доброј мери аналитичног (тако нпр. и нека новија истраживања показују како су у словенским језицима веома продуктивни девербативни именички падежни модели, што битно неутралише вредност и прихватљивост помињаних општих судова о проблематици о којој је реч).

¹² Термин *йредикација* употребљава се овде као, међу сличним решењима, најнеутралнији и најприкладнији, чиме се избегавају нека непрецизна, неразрађена, па и нетерминска семантичка нијансирања типа „глаголска радња“, „процес“, „акција“, „збивање“, „стање“ и сл.

¹³ Симптоматично је при том да се за девербативне и деадјективне именице ове врсте у енглеском језику по правилу и употребљава термин *ајсџрактивне именице* (енгл.: *abstract nouns*), посебно у генеративистичкој литератури о номинализационим појавама. Уп. нпр.: F. Bowers, *op. cit.* Термин *ајсџрактивне именице* среће се, међутим, и код неких сербокроатиста. Уп. нпр.: Živojin S. Stanojić, *Jezik i stil Iva Adrića. (Funkcije sinonimskih odnosa)*, Monografije Filološkog fakulteta Beogradskog univerziteta, knj. XI, Beograd, 1967, 188—194 (премда, истина, упоредо са термином *глаголске именице*).

¹⁴ О дистинкцији *реченична/нереченична йредикација* и различитим терминолошким решењима у овој области в. нпр.: Vilém Mathesius, *op. cit.*; Vladimír Hrabě, *Polovětňné vazby a kondenzace „druhého sdělení“ v ruštině a v češtině*, Rozpravy Československé akademie věd, Řada společenských věd, Ročník 74, Sešit 10, Praha, 1964; Oldřich Uličný, *O polopredikativních konstrukcích z hlediska dvojzákladové transformace a komplexní kondenzace*, Slovo a slovesnost, Ročník XXX, Praha, 1969, 138—149.

Вршићи трансакцију, Имаћи интеницију, Показиваћи тенденцију, Извршићи злочин и сл.; б) у случајевима када је потребно неутралисати моменат транзитивности предикације која је у питању, пошто би, у датом комуникативном акту, саопштавање податка о објекту предикације било информационо редундантно (тако су нпр. одговарајући српскохрватски примери с финитном глаголском формом без експлицитног објекта предикације неграматични, будући незавршени, за разлику од еквивалентних примера са декомпнованим предикатима који су, иако такође без експлицитнога сингала објекта, завршени и граматични: *Анализирам* → *Вршим анализу*; *Претићем* → *Вршим претицање*; *Измењујем* → *Вршим измену*; *Процењујем* → *Вршим процену* и сл.)¹⁵ и в) у екстралингвистички условљеним ситуацијама у којима је семантички релевантно саопштити податак о претходној друштвеној институционализованој акције (чина) чију укупност репрезентује предикација која је у питању (нпр.: *Говорим* | *Држим јавор*; *Прејоварају* | *Всде јрејоворе*; *Надзире* | *Врши надзор*; *Пренеси утакмицу* | *Врши јренос утакмице* итд.).

¹⁵ В. и луцидну интерпретацију енглеских примера с површинском девербативном именицом која асоцира транзитивну дубинску предикацију са сигналом објекта: Bernard Comrie, *op. cit.*, 179, где се показује да експлицирање објекатског конституента у исказу бива обавезно у примерима с финитном глаголском формом, односно, факултативно у примерима с еквивалентном девербативном именицом. Иначе, појам „завршености“ односно „незавршености“ језичких исказа у лингвистичким анализама афирмише В. Г. Адмони у раду: *Зовршеносћ конструици как явление синтаксической формы*, Вопросы языкознания, No 1, Москва, 1958, 111—117, ослањајући се при том на неке мање прецизно формулисане и недовољно разрађене идеје ове врсте код А. М. Пешковског и В. В. Виноградова (о овоме детаљније в. у раду: Milorad Radovanović, *Opštelingvistički aspekt kategorije „obavezni determinator“ i sintaksi*, Годишњак Филозофског факултета у Новом Саду, књ. XV/1, Нови Сад, 1972, 211—240, на стр. 217—218). Исти теоријски концепт развија и Е. А. Иванчикова у студији: *О структурној факултативности и структурној обавезности в синтаксисе*, Вопросы языкознания, No 5, Москва, 1965, 84—94, налазећи услове за појављивање структуралне обавезности у лексичкој непунозначности. Поменути теоријски појмови непосредно се асоцирају и са категоријом *граматичности*, а овдсе тај термин употребљава у значењу какво он по правилу има у лингвистичкој теорији, посебно у оној генеративистичкој, где *граматичан* значи *прихватљив с обзиром на граматичка правила даје језичке компетенције* (чему би, несумњиво, требало додати и прихватљивост с обзиром на лингвистички и нелингвистички контекст, а посебно с обзиром на правила језичке употребе). О различитим типовима граматичности уп. нпр.: Archibald A. Hill, *Grammaticality*, Word, Vol. XVII, No 1, New York, 1961, 1—10.

1.6. Декомпоновани предикат резултат је, у ствари, двоструког синтаксичког деривационог процеса (наравно, у генеративном, а не у генетичком смислу), а његови основни елементи могу се реконструисати на следећи начин: 1) *номинализовање њредикације*; 2) *експракција вербалног елемента* из номинализоване предикације (у виду глаголске копуле или семикопулативног глагола). У овако организованом, сложенем предикату девербативна именица остаје носилац његовог лексичког значења (нпр.: *Прејитче* → *Прејицање* → *Врши њрејицање* и сл.).

1.7. Пошто се у језику у принципу могу остварити две или више сукцесивних номинализација, постоје и ситуације у којима се *накнадним номинализовањем* глаголске копуле односно семикопулативног глагола у декомпонованом предикату образује двоструко номинализован *исказ*, при чему овај губи статус реченице (будући да губи и финитну глаголску форму), па, аутоматски, постаје незавршен и неаутономан (нпр.: *Врши њрејицање / Вршење њрејицања . . .* и сл.). Уп. и примере, регистроване у посматраном корпусу, у којима је исказ с декомпонованим предикатом двоструко номинализован, и обавезно инкорпориран у суседну синтаксичку (реченичну) структуру — као њен нереченични конституент:

. . . који је, недавно, изашао на јаву са својом генијалном идејом *о ударању њореза на шунд* [← *Да се удари њорез* ← *Да се ојорезује*] (I. Mandić, 115); *Ствара средства за њрајно вршење своје делатности* [← *Да њрајно врши своју делатност* ← *Да њрајно делује*] (D. Веџаг, 26); . . . *средњовековни људи су били немилосрдни у доношењу казни* [← *Кад су доносили казне* ← *Кад су кажњавали*] (M. Кашанин, 20); Орган КП Италије „Унита“ оштро је одговорио „Трибуна луду“ *због искључивости њри давању оцене ставова неких њаршија* [← *Зашто што је била искључива кад је давала оцену* ← *Зашто што је била искључива кад је оцењивала*] (T. Batistić, 58: Политика).

1.8. Због присуства девербативне именице у њему, синтаксички модел с декомпонованим предикатом посебно је погодан за ситуацију са анонимним односно уопштеним агенсом (наравно, у условима када је копулативна односно семикопулативна предикација употребљена „безлично“). Илустрације ради, уп. нпр.:

Није вршено улајање у домове културе . . . (Oslobođenje, 2); *До одлајања . . . дошло је . . .* (Vjesnik, 3); *Таква и сродна њонашања јављају*

се у различитим облицима и обиму (Р. Matvejević, 37); *Постипинуй је договор . . .* (Политика, 1); . . . *да заиста није мојуће даћи ниједан добар доказ* о постојању нити непостојању онога на шта се он односи . . . (Ј. Булум, 40); . . . али је потребно са Скупштином града Сарајева *благовремено обавити договор* о обезбјеђењу локације и уређењу земљишта (Oslobođenje, 2); . . . *да се обави ирилатођавање* уставним начелима (Радио Београд I програм).

1.9. Појављивање декомпонованих предиката најчешће се (посебно у совјетској лингвистици и у русистици уопште) објашњава ширењем и развијањем тежње ка аналитичној организацији граматичке структуре у језицима¹⁶. Продуктивност синтаксичког модела са декомпонованим предикатом у српскохрватском језику могли бисмо, у складу са таквим објашњењима, тумачити као резултат директног или индиректног утицања других европских језика на српскохрватски — у правцу развијања аналитизма, посебно оних који представљају или су представљали његово релевантно културно окружење. Но, тумачења овакве врсте, уз недовољну емпиријску проверљивост, не могу издржати ни озбиљну критику логичке, психолошке или социолингвистичке природе. Стога сматрам да процеси декомпоновања предиката следе, у ствари, опште номинализационе процесе у језицима, без обзира на меру њихових међусобних структуралних или генетичких разлика и сличности,¹⁷ и да, дакле, представљају облик испољавања језичког универзализма условљеног екстралингвистичким универзализмима као што су нпр. заједничке процедуре апстрактног мишљења, сродни културни типови, мање или више идентичан функционални и ситуациони контекст језичке употребе и сл. Тек посредно, разуме се, преко номинализационих процеса, декомпоновање предиката формално улази у фонд језичког аналитизма, и то, заправо, само својом у основи аналитичном реализацијом (тј. разлагањем предиката на два конституента). Због свега овога, не чини се прикладним ни термин *аналитични иредикал*¹⁸ за ситуације са *декомпоно-*

¹⁶ Такви аутори обично у случајевима са декомпонованим предикатом говоре о „аналитичном предикату“. Уп. нпр.: *Аналитические конструкции в языках различных типов . . .* (а посебно студију: В. Г. Гак, *op. cit.*), Přemysl Adamec, *op. cit.* (1971), Н. Н. Прокопович, *op. cit.*, и др.

¹⁷ В. напомену бр. 11.

¹⁸ В. нпр.: Přemysl Adamec, *op. cit.* (1971), 48.

ваним *йредикаѿом*, управо због своје недовољне значењске дистанцираности према, иначе дистинктивним, морфолошким реализацијама процеса аналитизације глаголских средстава у језицима (као што нпр. у српскохрватском језику презент, аорист и имперфекат стоје као синтетични према перфекту, плусквамперфекту, футуру I и футуру II као аналитичним глаголским облицима). Терминологско решење *декомпоновани йредикаѿ* (односно *декомпоновање йредикаѿа*) уједно се овде, колико је мени познато, први пут и предлаже, а одабрано је управо због своје значењске дистанцираности и неутралности у односу на друга слична постојећа решења, па и због тога што упућује на деривациону секундарност појаве чији резултат означава (у том погледу овај термин је информативнији и од алтернативног који предлаже M. Renský: *гисоцијација* односно *йоларизација йредикаѿа*¹⁹). Уз све ово, вреди констатовати и да је у српскохрватском језику процес декомпоновања предиката могао бити подржан постојањем других модела двочлано организованог предиката: *Сор + L. x (≠N_{Dev})* и *Semicor + Lex (≠N_{Dev})*.²⁰

1.10. Појаву декомпоновања предиката у језику не треба, међутим, идентификовати са појавом девербативне именице у функцији кондензатора реченичног значења уз тзв. фазне глаголе (односно, глаголе фазне модификације) типа *йочетѿи*, *настѿавѿѿи*, *заврѿиѿѿи* и сл., када, у ствари, у исказу постоје две примарне корелативне предикације, а не једна — декомпонована, при чему доминирајућа (реченична) реферише о фазној модификацији, тј. о фази реализовања зависне (нереченичне) предикације (заступљене девербативном именицом) која функционише као њена семантичка допуна. Нпр.: *Почеше разѿовор* [← *Почеше да разѿоварају*]; *Настѿавѿѿе разѿовор* [← *Настѿавѿѿе да разѿоварају*] и сл.²¹ Разумљиво, о декомпоновању предиката се не ради ни у случа-

¹⁹ По формулацији коју даје Miroslav Renský (*op. cit.*, 292) декомпоновање предиката представља: *Dissociation of verbal predication, a component of a more general tendency towards polarization.*“ У употреби су и други, сродни, премда мање прецизни термини за појаве ове врсте у језику, као нпр. *десемантизација* (В. Г. Так, *op. cit.*) односно *делексикализација* (Přemysl Adamec, *op. cit.*, 1971, 48) *йредикаѿа* (друго решење наводи се с позивањем на одговарајућа схватања Ю. Д. Апресяна (*Экспериментальное исследование русского глагола*, Москва, 1967, 37).

²⁰ О оваквим синтаксичким могућностима у српскохрватском језику в. нпр.: Milka Ivić, *О (minimalnim) rečeničnim konstrukcijama s glagolskom kopulom*, *Otázky slovanské syntaxe II*, Sborník Symposia „Strukturní typu slovanské věty a jejich vývoj“, Brno, 1968, 211—215.

²¹ Овој врсти номинализованих падежних конструкција (у ствари, кондензатора реченичног значења) с девербативном именицом у функцији семантичких до-

јевима када девербативна именица и доминирајући предикат функционишу као експоненти двеју корелативних предикација, при чему је доминирајућа семантички пунозначна, па би њено одсуство за дати исказ значило и једну информацију мање. Ово посебно важи за оне случајеве када у лексикону језика не постоји глаголска лексема која би семантички била у стању да обједини значења обеју корелативних предикација, нпр.:

У последње нас вријеме новине све више *засијају информацијама* о неправилној подјели станова у неким срединама . . . [*← Информишу тако да засијају*] (VUS, 2).

1.11. Иначе, појави декомпоновања предиката у овом раду се приступа без нормативних претензија, па се, стога, по правилу и не улази у питања прихватљивости појединих примера са становишта језичке норме, већ се води искључиво рачуна о њиховој граматичности. При томе, у сваком случају, треба имати у виду и чињеницу да овакве синтаксичке конструкције, као специфичност одређених специјалних функционалних стилова језичког стандарда (а нарочито правног, новинарског, поли-

туна у савременом српскохрватском језику посветио сам посебно поглавље у помињаној студији (Milorad Radovanović, *op. cit.*, 1976, 201—247), па о питањима ове врсте овде и неће детаљније бити речи. Међутим, типичан славистички приступ декомпоновању предиката, у погледу селекције проблема који се подводе под ову синтаксичку категорију, осетно се разликује од мог (в. нпр. радове наведене у напоменама бр. 3 и 4). У овом смислу посебно је сигнификантна студија Přemysla Adameca (*op. cit.*, 1971) у којој аутор у оквиру категорије декомпонованог (односно, по његовој терминологији, „аналитичног“) предиката разликује чак три семантичка типа овог конструкционог модела: 1. конструкције без фазне односно модалне модификације; 2. конструкције са фазном и 3. конструкције са модалном модификацијом (последња два случаја, наиме, односе се управо на оне ситуације када се у позицији глаголске копуле, односно њеног семикопулативног еквивалента, уз девербативну именицу нађу фазни или модални глагол). По мом мишљењу, међутим, у претпостављеним ситуацијама типа *Почињем разговор|Разговарам* или *Захтевам разговор|Разговарам* не може бити речи о семантичкој синонимичности, па ни о међусобној комутабилности паралелних примера о којима је реч, те, стога, отпада и могућност њиховог интерпретирања на нивоу размишљања о декомпоновању предиката. Уз то, аутор редовно девербативне и деадјективне именице третира као сродне семантичке категорије, пре свега по њиховом синтаксичком понашању. Ја у овом раду, међутим, у центар пажње доводим само девербативне именице, будући да управо оне репрезентују пунозначну дубинску предикацију, док деадјективне именице заступају, у ствари, дубинску предикацију изграђену по моделу: *Сор + Lex_{Adj}* (нпр.: *Изненадило ме њвоје незнање* [*← Да не знаш*] али *Изненадила ме њвоја грубост* [*← Да си груб*] и сл.).

тичког, административног, научног и сл.), подлежу норми посебних домена језичке употребе, па и њихову нормативност у овом смислу треба релативизовати.²² Уз то се мора имати на уму и податак о изразитој продуктивности модела с декомпонованим предикатом у језику, као и опшгост тенденција ка номинализовању исказа. Овакви синтаксички модели с декомпонованим предикатом, у функционалним стилевима у којима се фреквентније појављују, показују и тенденцију фразеологизирања, тачније, образују се релативно сталне везе одређених девербативних именица са одговарајућим копулативним односно семикопулативним глаголима, које, на тај начин, постају и важан дистинктиван синтаксички елемент — са улогом индицирања функционалних стилова чија су особеност.²³ Из овога аспекта гледано, појављивање декомпонованог предиката не би улазило у домен језичког супстандарда све док се креће у границама функционалних стилова чије је обележје,²⁴ односно, све док не дође до стилске интерференције у

²² На жалост, у лингвистици се доскора веома мало (а у сербокроатистици нимало) радило на уочавању и описивању социјалног, ситуационог, а посебно функционалног раслојавања језика. Пажња је, наиме (све до појаве социолингвиста, са изузетком једино „пражана“), готово искључиво посвећивана испољавању територијалног језичког раслојавања — у виду различитих дијалекатских или варијантних феномена, односно, индивидуалном раслојавању језика, испољеном на уоченим „стилским“ специфичностима језика писаца. Стога се није спознавала ни нужност конструисања одговарајуће „флексибилне“ језичке норме која би водила рачуна о појавама у домену социјалних, ситуационих и функционалних стилских дистинктивности (посебно у нашим условима, када готово потпуно одсуствује институционализовани инструментариј језичког планирања).

²³ Уп. нпр. сталне везе ове врсте, карактеристичне за језик нормативних правно-административних текстова, које региструје Dragica Већар (*op. cit.*, 17): „Izgazi voditi evidenciju i voditi kontrolu javljaju se u dubletnom odnosu sa konstrukcijom *evidentirati* + ak., *kontrolisati* + ak.“

²⁴ Новијој лингвистици блиске постају идеје о слојевитом карактеру језика, и у системској сфери, и у сфери језичке употребе (в. о овоме и у напоменама бр. 22 и 25), па и о нужности проучавања варијација о којима је реч, без обзира да ли су настале социјалним, ситуационим или пак функционалним процесима језичке деинтеграције. Ове облике понашања језика занемаривале су језичка норма и лингвистичка теорија, посебно генеративистичка, па, добрим делом, и структуралистичка, не водећи тако довољно рачуна о функцијама језика у друштву, већ само о структурама односно функцијама у њему. Ту, у ствари, леже и важни аргументи критике коју теоретичарима генеративистичке лингвистичке оријентације упућују социолингвисти, посебно у погледу нужности да се фундаментални теоријски појмови као што су правила језичке употребе, граматичност односно прихватљивост језичких исказа и лингвистичка компетенција не дефинишу само терминима науке о језику, већ и терминима науке о друштву, односно терминима шире схваћене науке о човеку. Нарочито „оптро“ формулисане захтеве ове врсте генеративној граматици Ноама

овом погледу, најчешће због неразрађених или ненаучених друштвених правила језичке употребе, као елемената *јоворне комјетениције*.²⁵ У том смислу нпр. евидентно је, између осталог, и продирање примера са декомпонованим предикатом у српскохрватски разговорни стил.

2. Српскохрватски језички материјал²⁶

Презентоваћу варијацију у реализацији процеса декомпоновања предиката у савременом српскохрватском језику, регистровану у посма-траном корпусу, при чему би изложени материјал требало да послужи

Chomskog упућују амерички социолингвисти, нпр.: Dell Hymes, *Foundations in Sociolinguistics. An Ethnographic Approach*, University of Pennsylvania Press, Philadelphia, 1974 (посебно на странама 92—97 и 125—134). Такође „оштро“ формулисане захтеве ове врсте, али на рачун структуралистичке лингвистичке оријентације, могу се наћи у књизи: Louis-Jean Calvet, *Pour et contre Saussure. Vers une linguistique sociale*, Petite bibliothèque payot, Paris, 1975.

²⁵ У контексту оваквих размишљања основно је решити питање како *јравила језичка ујойребе* (тј. — *јравила говора* у терминологији структуралиста Saussureовске оријентације) инкорпорирати у лингвистичку компетенцију говорних представника, односно, како објаснити способност употребе социјалних, ситуационих и функционалних стилова (репрезентованих одређеном видовима језичке варијације) у одговарајућим друштвеним околностима (односно — окружењима), те прелажење с једног социјалног, ситуационог или функционалног стила на други (енгл.: *code switching*)? Тако нпр. појава декомпоновања предиката по правилу није продуктивна у језику литературе, док јој је продуктивност изразита у већ помињаним тзв. специјалним функционалним стилима језичког стандарда (правном, новинарском, политичком, административном, научном и сл.). Уп. о овоме и неке интуитивне опаске сербо-кroatиста, изречене у вези са појавом номинализације у српскохрватском језику: „То што vrijedi за originalne tekstove vrijedi dakako и за prevedene. Prevodioci треба uvijek да prosude о kakvu се tekstu radi, па prema tome треба и да postupaју. Ако narodni човек има право на конкретно глагolsко изражавање, има dabome и човек од науке право на apstrakтно mišljenje и apstrakтно изражавање. Sve, dakako, prema naravi и svrsi teksta. Ali prevodioci ipak треба да budno paze да ih при prevođenju не занесе duh stranog jezika, nego да ih iznad svega ipak vodi briga о funkcionalnosti samoga teksta“ (Ljudevit Jonke, *op. cit.*, 365), или: „1. Не треба глагolsке imenice potiskivати, nego ih valja upotrebljavати u skladu са zahtjevima jezičke pravilnosti и dobra stila“ (Stjepko Težak, *op. cit.*, 134).

²⁶ Језичка грађа презентована у овом раду настала је екскерпирањем из следећих примарних или секундарних извора (одабраних тако да представљају савремени српскохрватски језички стандард): Tatjana Batistić, *Lokativ u savremenom srpskohrvatskom književnom jeziku*, Institut за srpskohrvatski jezik, Biblioteka Južnoslovenskog filologa, Nova serija, knj. 3, Beograd, 1972; Dragica Bećar, *O upotrebi zavisnih padeža u jeziku Statuta Gradskog saobraćajnog preduzeća u Novom Sadu*, Прилози проу-

за селективни опис, а не и као коначни попис конструкционих решења и лексичких веза које се појављују. Забележени су следећи карактеристични случајеви појаве декомпоновања предиката:

Сор + у/на + N_{Dev(Loc)}

Декомпоновање предиката у оваквим примерима остварује се номинализовањем глаголске лексеме у „псеудолокациону“ падежну

чавању језика, књ. IX, Нови Сад, 1973, 1—53; Милош Црњански, *Роман о Лондону. Књига I—II*, Нолит, Београд, 1971; Јован Ђулум, *Дневник са Ајланићка и други есеји*, Нолит, Београд, 1974, 7—63; Kazimierz Fejeszko, *Składnia genetywni i wyrażeni przyimkowych z genetywnem w języku serbsko-chorwackim*, Komitet słowianoznawstwa Polskiej akademii nauk, Monografie slawistyczne 21, Zakład narodowy imienia Ossolińskich, Wrocław—Warszawa—Kraków, 1970; Даринка Гортан-Премк, *Акузативне синтагме без њредлога у српскохрватском језику*, Институт за српскохрватски језик, Библиотека Јужнословенског филолога, Нова серија, књ. 2, Београд, 1971; Милка Ивић, *Значења српскохрватског инструменџала и њихов развој. (Синтаксичко-семантичка сјудуја)*, Посебна издања српске академије наука, књ. CCXXVII, Институт за српски језик, књ. 2, Београд, 1954; Момо Карор, *Foliranti*, Знанје, Загреб, 1975, 5—51; Милан Капанин, *Српска књижевност у средњем веку*, Просвета, Београд, 1975, 15—66; Данило Киш, *Пешчаник*, Просвета, Београд, 1972, 9—55; Miroslav Krleža, *Zastave. Knjiga prva*, Zora, Загреб, 1967, 320—444; Михаило Лалић, *Рајна срећа*, Нолит, Београд, 1973, 55—102; Igor Mandić, *Gola masa. (Podliske)*, Знанје, Загреб, 1973, 83—134; Predrag Matvejević, *Prema novom kulturnom stvaralaštvu*, Naprijed, Загреб, 1975, 13—61; НИИ. *Недељне информативне новине*, год. XXV, бр. 1298 (23. новембар 1975), Новинско издавачко предузеће „Политика“, Београд; *Oslobođenje. List Socijalističkog saveza radnog naroda Bosne i Hercegovine*, год. XXXII, бр. 9861 (15. новембар 1975), Сарајево, 1—3; *Политика*, год. LXXII, бр. 22312 (15. новембар 1975), Београд, 1—3; *Радио Београд I њрограм*; Меша Селимовић, *Осјрво*, Просвета, Београд, 1974, 70—119; Živojin S. Stanojčić, *Jezik i stil Iva Andrića. (Funkcije sinonimskih odnosa)*, Monografije Filološkog fakulteta Beogradskog univerziteta, кпј. XI, Београд, 1967; Живојин Станојчић, *Синтакса језика Лазе К. Лазаревића. I. Синтагмајски односи*, Институт за српскохрватски језик, Библиотека Јужнословенског филолога, Нова серија, књ. 4, Београд, 1973; Михаило Стевановић, *Савремени српскохрватски језик. (Грамаички системи и књижевнोजезичка норма). II. Синтакса*, Научна књига, Београд, 1969; Branimir Šćerpanović, *Usta puna zemlje. Slovo ljubve*, Београд, 1974; *ТВ Београд I њрограм*; Aleksandar Todorović, *Sociologija masovnih komunikacija. Predmet i odnos prema drugim sociološkim disciplinama*, Gradina, Ниш, 1974, 13—66; Федор Видас, *Новеле*, Матица српска, Нови Сад, 1964, 65—128; *Vjesnik Socijalističkog saveza radnog naroda Hrvatske*, год. XXXVI, бр. 10153 (18. децембар 1975), Загреб, 1—3; *VUS. Vjesnik u srijedu*, год. XXIV, бр. 1127 (27. новембар 1975), Загреб, 1—9; Eugen Werber, *Kršćanstvo prije Krista? Liber*, Загреб, 1972, 1—49. Посебна пажња била је посвећена праћењу појављивања декомпонованих предиката у разговорном стилу српскохрватског језичког стандарда. Поред тога, забележени су и сви узгред регистровани примери.

конструкцију са одговарајућом девербативном именицом (као носиоцем лексичког значења двочланог предиката), у локативу, с предлозима у или *на*, и екстракцијом саме предикације (семантички празне) у виду глаголске копуле представљене лексемом *бити* у финитним облицима. Уп. и примере:

. . . *јер сам већ био у њриличном закашњењу* [← *Јер сам већ њрилично каснио*] (Ф. Видас, 82); *Нисмо никада били у њрејисци . . .* [← *Нисмо се никада гојисивали*] (Ј. Ђулум, 47); *Била је једном, и у њосеџи, код својих суседа* [← *Једном је и њосеџила, своје суседе*] (М. Црњански, I, 29); *Наши су у њосегу лојџе* [← *Наши њосегују лојџу*] (Радио Београд I програм); *Уређај је у квару* [← *Уређај се њокварио*] (ТВ Београд I програм); Увијек [је] тиха и забринута *и њејресџано* [је] у *сџраху*, да не би нешто рекла што би могло изазвати грубост и напраситост [← *И њејресџано сџрахује*] (Ф. Видас, 100); . . . *док је масовна* [кулџура] у својем најбољем *размаху, њејрекидном ширењу*, али је још прилично приземна, роб потрошача [← *Док се масовна кулџура најбоље размахује и њејрекидно шири*] (I. Mandić, 85); Тенденција водостаја: *Дунав . . . [је] низводно у њорасџу* [← *Дунав низводно расџе*] (Т. Batistić, 48: Полатика);²⁷ Тенденција водостаја: *Тиса . . . [је] у ојадању* [← *Тиса ојада*] (Т. Batistić, 48: Полатика); Тенденција водостаја: . . . *Велика Морава [је] у сџајнаџији* [← *Велика Морава сџајнаџира*] (Т. Batistić, 48: Полатика); *Савез сџуденаџа Беоџрада је у моџућности да се непосредно укџучи у борбу за реформу* [← *Савез сџуденаџа Беоџрада може*] (Т. Batistić, 48: Студент); *Ја сам у њоџрази за именом* [← *Ја џраџам за именом*] (Т. Batistić, 48: О. Бихаџи—Мерин); У области културе и политике постоје законитости које су различите *и које су у сукобу* [← *И које се сукобљавају*] (Т. Batistić, 48: Студент); *Гоџове све оне биле су у широкој ујоџреби код славеносербских њисаца* [← *Гоџово све оне широко су се ујоџребљавале*] (Т. Batistić, 49: П. Ивић); *Рагови су џек у њочејку* [← *Рагови џек њочињу*] (Т. Batistić, 39: Ј. Јонке); Поред уређења плаже . . . у *џлану је и један ресџоран на обали* [← *Планира се и један ресџоран на обали*] (Т. Batistić, 49: Политика); *Све је у њему било у њокрејџу* [← *Све се у њему крејџало*] (Т. Batistić, 50: Андрић); Познато ти је *да сам с њим у малој завади . . .* [← *Да сам се с њим мало завадио*] (Т. Batistić, 50: М. Божић); Други, актуелан непсоразум *збој која смо џакође у заосџајку . . .* [← *Збој која џакође заосџајемо*] (Т. Batistić, 50: М. Ивић); *На највећем џубиџку биџ ће она наџио-*

²⁷ У овом и у сличним примерима у површинској структури исказа реконструисем имплицитну глаголску копулу.

нална култура која . . . [← *Највише ће изгубити она национална култура*] (P. Matvejević, 30); *Јесам ли вам на смејњи* [← *Да ли вам смејам*] (Ž. Stanojčić, 94; Л. Лазаревић);²⁸ *Ви сте њек на њочейку* [← *Ви њек њочњейше*] (Т. Batistić, 49; НИИ); . . . Јакша је хтео да пређе у Србију, али је на путу сазнао *да му је оцац на умору* [← *Да му оцац умире*] (Т. Batistić, 48; И. Андрић); *Сви су бригадисти били на окују* око казана [← *Сви су се бригадисти окујили*] (Т. Batistić, 50; О. Давичо); *Ето, ако сам њи на користи био* [← *Ако сам њи користио*] (Т. Batistić, 50; М. Божић).²⁹

2.2. Cop + ø/og + N_{Dev(Gen)}

Декомпоновање предиката реализује се номинализовањем глаголске лексеме у генитивну падежну конструкцију с одговарајућом девербативном именицом (при том генитив може бити слободан или везан, с предлогом *og*), као носиоцем лексичког значења двочланог предиката, и екстракцијом саме предикације (семантички празне) у виду глаголске копуле заступљене глаголом *бити* у финитном облику. Уп. примере:

. . . *Извршно вијеће је миљења* . . . [← *Извршно вијеће мисли*] (Oslobođenje, 2); *Јурек је био истио миљења* [← *Јурек је истио мислио*] (Ф. Видас, 97); . . . *и није мојло бити никакве сумње да ли је жена крива или није* . . . [← *И није се никако мојло сумњати*] (М. Селимовић, 110); . . . *да ли ће бити наставака оваквих састанака* . . . [← *Да ли ће се наставати овакви састанци*] (Vjesnik, 2); *Био сам њи од користи* [← *Користио сам њи*] (Разг.); *Њејова личности и њејови сјиси морали су бити од великој ушцаја* на интелектуално формирање наших људи, и црквених и световних [← *Њејова личности и њејови сјиси морали су мној ушцајти*] (М. Кашанин, 65).

2.3. N_{Dev(Nom)} + Cop + Lex

У оваквим, сасвим специфичним примерима, декомпоновање предиката остварује се номинализовањем глаголске лексеме у номинативну падежну конструкцију с девербативном именицом, и екстракцијом саме

²⁸ Исту семантичку базу реконструише и Живојин Станојчић, *op. cit.* (1973), 94.

²⁹ Оваквим примерима, уз обиман језички материјал, посебно се бавила Татјана Batistić (*op. cit.*) у поглављу *Lokativ „radnje“, „stanja“ ili „osobine“*, 47—53, сврставши их у четири основне значењске скупине. Ваља уз то истаћи и да је дистрибуција предлога (чешћег) у и (рећег) на условљена моментима везаним за инхерентну лексичку семантику, тј. разлозима конкретне именичко-предлошке конгруенције.

предикације (семантички празне) у виду глаголске куполе коју заступа глагол *биџи* у финитном облику. При том се глаголска копула повезује с конституентом *Lex* (по правилу неким квантификатором или квалификатором), образујући тако сложени предикат организован по моделу *Сор + Lex*, ван сфере примарне, сада номинализоване предикације репрезентоване девербативном именицом. У таквим исказима номинализована предикација појављује се у позицији субјекта поменутог копулативног предиката. Уп. примере:

*Повећање југославенској извоза у њрвих десетџ мјесеци било је 62 џосџо, а увоз је пао за 6 посто . . .*³⁰ [← *У њрвих десетџ мјесеци југославенски извоз се џовећао за 62 џосџо*] (VUS, 2); *Несхваџљиво слаба била је иџра Јариџа . . .* [← *Несхваџљиво слабо иџрао је Јариџ*] (Политика, бр. 22347, 22. децембар 1975); *Уџицај жена у држави и у кулџурном живџу код нас одмах је био велик . . .* [← *Жене су код нас у држави и у кулџурном живџу одмах мноџо уџицале*] (М. Капанин, 58); *Узалудна су била насџојања очајне џерке да јој докаже како није мала . . .* [← *Узалудно је очајна џерка насџојала*] (М. Селимовиџ, 95); *Зна се и то да садашња издвајања за сџамбену изџрадњу нису довољна . . .* [← *Да се сада не издваја довољно за сџамбену изџрадњу*] (VUS, 2).

2.4. Semicop + N_{Dev(Acc)}³¹

У варијацији примера који репрезентују овај синтаксички модел забележене су ситуације са различитим семикопулативним глаголима као потенцијалним средствима за екстракцију предикације, уз девербативну именицу као номинализовано лексичко језгро двочланог предиката:

2.4.1. *Вршиџи* (*Извршиџи*, *Извршавџи*)

У савременом српскохрватском језику најфреквентнији су, у оваквим везама, примери са глаголом *вршиџи* (односно *извршиџи*, *извршавџи*),³² који овде има и функцију експлицитног сигнала м о м е н т а

³⁰ У овом примеру, иза номиналне, следи вербална структура у истој функцији, што речито упућује и на семантичку базу номинализованих конструкција овог типа.

³¹ Наравно, у тзв. „пасивним“ конструкцијама аутоматски ће девербативна именица из акузативног прелазити у номинативни површински падежни облик.

³² За примере у којима се декомпоновање предиката остварује екстракцијом предикације из номинализованог сигнала вербалности помоћу семикопулативног глагола *вршиџи*, карактеристично је све фреквентније и све слободније продирање

процесуалности у реализацији предикације о којој је реч (десвербативна именица, као што је познато, према овом типу значења по правилу је неутрална), или пак информише и о додатном моменту резултативности (*извршиши*). Уп примере:

Бројни подаци јасно показују како се врши *нејоволна социјална диференцијација међу млађом генерацијом* у погледу њихова животног позива . . . [*← Како се нејоволно социјално диференцира млађа генерација*] (I. Mandić, 97); . . . *Љубојевић је као бели имао иницијативу и врши јак напад* . . . [*← И снажно нападао*] (Политика, бр. 22522, 18. јун 1976, 21); . . . *у оквиру које се врши размјена мишљења и искустава* [*← У оквиру које се размјењују мишљења и искуства*] (Oslobođenje, 2); . . . *заправо врши се зајрађивање лојтије* [*← Заправо зајрађује се лојтија*] (Политика, бр. 22375, 21. јануар 1976, 21); . . . *није вршено и адекватно улаћање у објекте културе* . . . [*← Није се адекватно улаћало*] (Oslobođenje, 2); Скоро три четврти века *Село се чита и врши његов утицај* на нашу историјску науку [*← И његов утицај*] (Сима М. Ђирковић, „Село“ *Стијана Новаковића*, [У књизи:] Стојан Новаковић, *Село*, Српска књижевна задруга, Коло LVII, књ. 393, Београд, 1965, 7); . . . *када издавачи врше дистрибуцију књижевних дела на тржишту* [*← Када издавачи дистрибуишу књижевна дела*] (A. Todorović, 21); . . . *Мерџон врши уређење између садашње фазе развоја друштвених наука и ситуације у којој су се нашле природне науке у току седамнаестог столећа* [*← Мерџон њореди*] (A. Todorović, 15); . . . *којима је вршено усклађивање њравосудној сисџема са одредбама Устава* . . . [*← Којима се усклађивао њравосудни сисџем са одредбама Устава*] (Oslobođenje, 2); *Врши избор комисија* . . . [*← Бира комисије*] (D. Веџар, 17); *Врши надзор над радом* [*← Надзире рад*] (D. Веџар 17); *Врши измене њрача* [*← Измењује њраче*] (Радио Београд I програм); *Врши анализу* [*← Анализира*] (Разг.); *Пренос уџакмице врши* . . . [*← Уџакмицу њреноси*] (Радио Београд I програм); *Врши њриџреме њрача* [*← Приџрема њраче*] (Радио Београд I програм); *Врши оцењивање резулџаџа* [*← Оцењује резулџаџе*] (Разг.); *Вршимо аџак* [*← Аџакујемо*] (Разг.); *Врше се велике њромене* [*← Мноџо се мења*] (Разг.); *Плаћање се врши у динарима* [*← Плаћа се у динарима*] (Политика, бр. 22599, 3. септембар 1976, 25); *Врши њреџицање* [*← Преџиче*] (Разг.); . . . *врши се реконџрукција раскрџа* . . .

у разговорни стил савременог српскохрватског језичког стандарда. Продори ове врсте у садашњем тренутку нису стабилизовани, па, стога, и евалуирање одговарајућих примера често не резултира њиховим смештањем у границе распрострањања разговорне језичке норме.

[← Реконструише се раскриће] (ТВ Београд I програм); . . . јер је црни вршио јак иришисак на заосталој белој џешака [← Јер је црни јако иришискао белој џешака] (Политика, бр. 22518, 14. јун 1976, 20); Ми да-како, ни Аустрији не оспоравамо њено суверено право да врши џојисе [← Да џојисује] (Политика, бр. 22679, 23. новембар 1976, 4);³³ . . . извршили су џојравке на ошћећеним мјесцима зидова . . . [← Појравили су ошћећена мјесца на зидовима] (Е. Werber, 40); . . . и која се сасвим изједначила са бојом стакла, извршивши на њу свој уишцај . . . [← Уишцавши на њу] (Д. Киш, 19); Извршили смо консулциације [← Консулциовали смо се] (Разг.); . . . Митровић је негирао да је извршио убисциво тврдећи да је његова иријашељница Ирена Сабо џочинила самоубисциво . . . [← Да је убио] (Политика, бр. 22669, 13. новембар 1976, 4);³⁴ . . . а јуче је извршен танкциерски најад на банку . . . [← А јуче су танкциери најали банку] (ТВ Београд I програм); Неиријашељске снаје су извршиле иробој . . . [← Неиријашељске снаје су се иробиле] (Радио Београд I програм); Извршена је ировера борбене сиремности јединице [← Проверена је борбена сиремности јединице] (ТВ Београд I програм); Сиромаштво је, можда, главни разлог шцио иријадници илемена Бил честио извршавају злочине [← Шцио иријадници илемена Бил честио *злочине³⁵] (Политика, бр. 22672, 16. новембар 1976, 23); . . . зато што га нису спријечили у извршењу злочина [← Да изврши злочин ← Да *злочини] (М. Selimović, *Sjećanja*, Beograd—Rijeka, 1976, 70).

2.4.2. У савременом српскохрватском језику постоји и низ других могућности, са различитим семикопулативним глаголима (оваква решења су при том мање фреквентна од оних са глаголима типа *вршиши*). Примере ове врсте презентоваћу у избору, без претензија да се овом приликом напишу све конкретне лексичке могућности у том погледу, и без

³³ Број оваквих примера с девербативном именицом и глаголом *вршиши* практично није ограничен. В. нпр. читаву листу таквих примера коју региструје Dragica Bešar (*op. cit.*, 17): *вршиши* — *иродају*, *обрачун*, *расиоделу*, *уишћивање*, *обезбеђење*, *иравоз*, *одржавање*, *надзор* итд. Уз то се мора посебно истаћи и запажање да је модел о којем је овде реч од оних који постају све продуктивнији у тзв. специјалним функционалним стилевима језичког стандарда.

³⁴ У овом примеру ради се о типичном случају стилским разлозима мотивисаног избегавања понављања вербалног елемента двосложног, декомпонованог предиката: *извршио убисциво . . . џочинила* (= *извршила*) *самоубисциво . . .*

³⁵ У оваквим примерима, да бих доследно спроводио примењен методолошки поступак, у семантичкој бази реконструисем глагол **злочиниши*, иначе непостојећи у лексикону савремених говорних представника српскохрватског језичког стандарда, — као претпостављени једносложни базични семантички еквивалент површинској декомпонованој предикацији.

намере да се детаљно позабавим евентуалним синтаксичко-семантичким специфичностима сваке од њих (пошто би за такве аналитичке захвате у ову проблематику била потребна посебна и другачије конципирана истраживања).

2.4.3. *Имајти (Немајти)*³⁶

Тада се сетих како сам већ у одласку *имао мојућности* да посматрам . . . [← *Мојао*] (Ј. Ђулум, 13); . . . *он има врло рђаво мишљење*, о Рускињама . . . [← *Он врло рђаво мисли*] (М. Црњански, II, 97); . . . *имају*, о будућности човечанства, *различито мишљење* [← *Различито мисле*] (М. Црњански, II, 74); *Имајти њредосећање* [← *Предосећајти*] (Ж. Станојчић, 90; Л. Лазаревић); Рећи ћете *да ја сада имам најједносјавније саосећање или сажалење* [← *Да ја сада најједносјавније саосећам или сажалевам*] (Ј. Ђулум, 43); Констатовао сам затим, дакле, *да сам имао њојрешно њрејознавање* [← *Да сам (је) њојрешно њрејознао*] (Ј. Ђулум, 48); *Имаш ли уишцаја на њеја* [← *Уишчеш ли на њеја*] (Разг.); *Имамо инђенцију да . . .* [← *Намеравамо*] (Радио Београд I програм);³⁷ А сад, већ више од годину дана, *нема никакву зараду* [← *Нишја не зарађује*] (М. Црњански, I, 12); Посматрао сам траву по којој смо пловили, али при том *нисам имао осећање* да се по њој крећемо . . . [← *Нисам осећао*] (Ј. Ђулум, 55); . . . *нисам никада имао сличних доживљаја* [← *Нисам никада нешја слично доживео*] (Ј. Ђулум, 49).

2.4.4. *Дајти (Давати)*

Иков дао одличну иђру против Помара [← *Иков одлично иђрао*] (Политика, бр. 22397, 12. фебруар 1976: наслов); . . . *није дао очекиван ѡрисјанак* [← *Није ѡрисјао, како се очекивало*] (Политика, 1);³⁸ „Совјет-

³⁶ У „егзистенцијалним“ конструкцијама с глаголом *имајти*, поготово у њиховим негираним реализацијама, акузативна форма девербативне именице може слободно алтернирати са одговарајућим генитивним облицима. О алтернирању акузатива и генитива уз глагол *имајти* односно *немајти* в. детаљније: Јован Кашић, *Један случај уишцаја синђаксичко-семантичких факђора на избор форме објекђа*, Зборник за филологију и лингвистику, књ. XVI/2, Нови Сад, 1973, 133—138.

³⁷ Ово је типичан пример за случајеве када двочлани декомпоновани предикат, заправо, у лексикону језика и нема адекватног директног површинског једночланог пандана (у оваквим случајевима, наине, по правилу су у питању предикације представљене девербативним именицама које су позајмљене из других језика; о овоме в. и у одељку 1. 5. а).

³⁸ Пример илуструје висок степен економисања језичким средствима у номинализованим структурама. Ту уместо површинског глаголског придева пасивног у дубинској структури исказа стоји цела једна зависна реченица.

ски људи“ — рекао је Подгорни — „никад неће заборавити да је заједно са совјетском армијом Народноослободилачка војска Југославије *дала велики дојринос њобеди над нашим заједничким непријатељем . . .* [← *Многи дојринела да се њобеди наш заједнички непријатељ*] (Политика, 3); То одлагање, међутим, *не даје моћност . . .* [← *Не омоћује*] (Vjesnik, 3); Појава његовог лика на фрескама у другој половини XIV века *даје ојравања веровању да се за његове списе у нас знало најмање на пола века пре него што их је старац Исаија превео* [← *Ојравдава да се верује*] (М. Капанин, 63);³⁹ Дужан је *да даје савете* [← *Да саветује*] (D. Веџар, 21); Дужни су *да дају одговоре* [← *Да одговарају*] (D. Веџар, 18); *Предмџ . . . даје Синдикална њодружница* [← *Предлаже Синдикална њодружница*] (D. Веџар, 18); *Даје ујучиства* [← *Ујучује*] (D. Веџар, 18); *Тумачење одредаба овој Сјачиуџа даје Ујравни одбор* [← *Одредбе овој Сјачиуџа џумачи Ујравни одбор*] (D. Веџар, 18); *Даје иницијачиу* [← *Иницира*] (Разг.); *Дајте и ви дојринос акцији* [← *Дојринесите и ви акцији*] (Разг.).

2.4.5. Водити

Инсјекџор и судија воде неки дуџачки разјовор [← *Инсјекџор и судија дуџо разјоварају*] (Ж. Станојчић, 189: И. Андрић); *Разјовори су се водили . . .* [← *Разјоварало се*] (Vjesnik, 2); Марија се умијешала и рекла да нисмо зато ту, *да бисмо водили досадне разјоворе* [← *Да бисмо разјоварали о досадним сјварима*] (Ф. Видас, 107); Он није знао само да лови, ни само да ратује и *да води љрејоворе* са суседним владарима и с начелницима цркве [← *И да љрејовара*] (М. Капанин, 16); *Води конџролу ујрошка* [← *Конџролише колико се љроши*] (D. Веџар, 36); *Води евиденцију изречених мера* [← *Евиденџира изречене мере*] (D. Веџар, 34);⁴⁰ *Води надзор* [← *Надзире*] (D. Веџар, 49); *Снаје МПЛА воде и даље џешку њозициону борбу* [← *Снаје МПЛА и даље се џешко боре за њозиције*] (Политика, 2); *Води бриу о . . . условима рада и стамбеним пробле-*

³⁹ Пример са девербативном именицом, за разлику од оног са једносложним предикатом, садржи и елементе партитивног значења, тј. сигнал неодређене, а имплицитне квантификације корелативне предикације (*даје ојравања* = *даје „нешито“ ојравања*). Дубинску, глобално наговештену, а неиспустиву квантификацију у функцији базичног обавезног детерминатора, у условима појављивања адвербијалног партитивног генитива у српскохрватском језику, први експлицитно констатује Kazimierz Feleszko (*op. cit.*, 229—231).

⁴⁰ Драгица Беџар региструје и пример *Евиденџира сјање и крејчање средсјава* у којем присуство финитног облика глагола *евиденџираџи* експлицитно упућује на деривационо порекло декомпонованог предиката типа *водити евиденцију*.

мима [← *Брине*] (D. Веџар, 34); *Води брину о благовременом испуњавању свих обавеза . . . о благовременој ујлаћи свих њоштраживања предузећа и њлаћању њореза* [← *Брине да се благовремено испуњавају све обавезе . . . да се благовремено ујлаћују сва њоштраживања предузећа и њлаћа њорез*] (D. Веџар, 34).

2.4.6. Пружити (Пружити)

Пружа обавештења [← *Обавештава*] (D. Веџар, 18); *Пружа њодрику* [← *Подржава*] (Vjesnik, 1); *Пружа њравну њомоћ органима управљања* [← *Помаже у њравним њсловима*] (D. Веџар, 18); *Пружи ми мојућносћ* [← *Омоћући ми*] (Разг.); . . . *Социјалистичка Федеративна Републике Југославија ће и даље њружити њуну њодрику словеначкој и хрватској националној мањини у Аустрији . . .* [← *Социјалистичка Федеративна Република Југославија ће и даље у њуној мери њодржавати*] (Политика, бр. 22669, 13. новембар 1976, 2).

2.4.7. Добити (Добијати)

. . . *али су оне добиле јавну њодрику јединствених синдикала* [← *Али су их јавно њодржали јединствени синдикали*] (Vjesnik, 1); . . . *др. Јосеф Саад је од Канда добио обећање* [← *Др Јосефу Сааду је Кандо обећао*] (E. Werber, 23); *Сћално добијаш уверавања . . .* [← *Сћално ње уверавају*] (Разг.).⁴¹

2.4.8. Поднећи (Подносити)

Радни људи предузећа могу на збору радних људи *њоднећи њредлој о образовању радне заједнице* [← *Предложити да се образује радна заједница*] (D. Веџар, 39); *Директор њодноси извештај . . .* [← *Директор извештава*] (Разг.).

2.4.9. Обавити (Обављати)

Требало би обавити консултације [← *Требало би се консултовати*] (Разг.); *Обавили смо разговор* [← *Разговарали смо*] (Разг.); . . . *али је потребно са Скупштином града Сарајева благовремено обавити договор о обезбјеђењу локације и уређењу земљишта њод њовољним условима* [←

⁴¹ Примери ове врсте специфични су по томе што субјекатском конституенту декомпонованог предиката одговара објекатски конституент једносложног (нпр.: *Он је добио њодрику/њега су њодржали* и сл.).

Благовремено се договорити да се обезбиде локација и уреди земљиште под њовољним условима] (Oslobođenje, 2); *Још увек обављамо консултације* [← *Још увек се консултујемо*] (Разг.).

2.4.10. Изразити (Изражавати)

Он је констатовао да се пријатељски односи између Југославије и СР Немачке добро развијају и *изразио жељу* да и у будућности у свим правцима успешно напредују [← *Пожелио*] (Политика, 3); Поред тога, на треба замјерити ни онима који су *изразили сумњу у веродостојности њонуђених рукописа* . . . [← *Који су њосумњали да су њонуђени рукописи веродостојни*] (E. Werber, 4); *Значи, изражаваше сумњу* . . . [← *Значи, сумњаше*] (Разг.).

2.4.11. Чинити (Учинити, Починити)

Чини тежу њовреду радне дужности [← *Теже њовређује радну дужност*] (D. Веџар, 20); Председник Тито га је замолио *да учини званичну њосећу Јуџославији* [← *Да званично њосећи Јуџославију*] (Радио Београд I програм); . . . тврдећи *да је њеџова њријаштељница Ирена Сабо њочинила самоубиство* . . . [← *Да се њеџова њријаштељница Ирена Сабо убила*] (Политика, бр. 22669, 13. новембар 1976, 4).

2.4.12. Исџољити (Исџољавати)

Будући њредседник САД исџољава самоџоуздање али и избеџавање њреџизности . . . [← *Будући њредседник САД је самоџоуздан али избеџава да буде њреџизан*] (Политика, бр. 22662, 6. новембар 1976, 1); *Исџољио је велико залагање* [← *Веома се залагао*] (Разг.); Посебно је Облак истакао *да Поџивода исџољава брзу и екџилозивну иџру* [← *Да Поџивода брзо и екџилозивно иџра*] (Политика, бр. 22464, 19. април 1976).

2.4.13. Издаџити (Издавати)

Издаје њеџосредна наређења [← *Неџосредно наређује*] (D. Веџар, 19); *Издаје њуномођја* [← *Оџуномођује*] (D. Веџар, 19).

2.4.14. Следи низ конструкционих могућности, с различитим семикопулативним глаголима у позицији вербалног дела декомпонованог предиката, које су у испитиваном језичком корпусу заступљене само

са по једним регистрованим примером, па их и ја у прегледу (и избору) овде доносим:⁴²

Доноси одлуке [← *Одлучује*] (D. Веџар, 21);⁴³ *Износи њредлої* [← *Предлаже*] (Разг.); *Правим њоређења* [← *Поредим*] (Разг.); *Посћавља њићтања* [← *Исћићује*] (Разг.); *Покрени иницијативу* [← *Иницирај*] (Разг.); *Сћављам њримедбу* [← **Примећујем*] (Разг.); *Закључује ујоворе* [← *Ујовара*] (Разг.); . . . те се тамо упознао *и склоїио њријателствїво* с мојим стрицем [← *И сћријателство се*] (M. Лалић, 71); *Указао сам му њомоћ* [← *Помоћо сам му*] (Разг.); *Сноси одјоворносї* за последице [← *Одјовара*] (D. Веџар, 21); Ако својим радом *нанесе њредузећу или друшћивеној заједници шћейу* [← *Ошћейи њредузеће или друшћивену заједницу*] (D. Веџар, 20); . . . у свим тим срединама *велик број људи њоказује друкчије њонашање* [← *Велик број људи се друкчије њонаша*] (J. Ђулум, 14); . . . *їоћово да доживим изненађење . . .* [← *Гоћово да се изненадим*] (J. Ђулум, 45); . . . *осећам језу и сћфраж . . .* [← *Јежим се и њлашим*] (J. Ђулум, 61); *Узећу учешће на скупу* [← *Учесћивоваћу*] (Разг.); Постоје изгледи *да Пољоћривредни комбинат „Беоћрад“ сћствари сураћу . . .* [← *Да њољоћривредни комбинат „Беоћрад“ сураћује*] (Vjesnik, 2).

2.5. Декомпоновање предиката уз помоћ семикопулативних глагола остварује се и појављивањем девербативне именице у другим падежним решењима (дакле, и ван категорије слободног акузатива). Уп. нпр. неке регистроване моделе оваквог понашања:

2.5.1. *Имаћи* (Немаћи) + у + N_{Dev(Loc)}

. . . *а вјеројатно имају у њлану и њоход у Травно . . .* [← *А вјеројатно њланирају и да њоходе Травно*] (VUS, 2); *Немам у њлану никакво њућивање* [← *Не њланирам да било їде њућујем*] (Разг.).

⁴² Овде број регистрованих примера не мора упућивати и на њихову потенцијалну фреквенцијску заступљеност у савременом српскохрватском језику. За закључивање у погледу фреквенцијске заступљености појединих конструкционих модела са декомпонованим предикатом била би потребна додатна, специјална истраживања, на усмереном језичком узорку.

⁴³ У оваквим и сличним примерима постоји и могућност другачије интерпретације, уколико девербативна именица означава продукт, конкретизован или чак материјализован резултат одређене дубинске предикације, који уз то може бити и претходно друштвено институционализован. Уп. нпр. шта о томе каже Dragica Веџар (*op. cit.*, 17): „Izrazi kao *donositi odluke*, *donositi zaključke*, *donositi rešenja* i sl. nisu prosto sinonimi glagola *odlučivati*, *zaključivati*, *rešavati*. Njihova semantička specifičnost je u tome što naglašavaju vršenje nekih konkretnih poslova čiji su rezultati opipljivi (tj. materijalizovani), dok se akcija označena pomenutim glagolima interpretira, naprotiv, u apstraktnijem smislu.“

2.5.2. Радиџи + на + N_{Dev(Loc)}

... наставили смо да радимо на извлачењу насџрадалој Перишића ... [← Да извлачимо насџрадалој Перишића] (Политика, бр. 22402, 17. фебруар 1976, 8); ... кад се ради на одвајању књижевних изјовора и у крајњој линији на сџварању џосебних књижевних језика из јединсџвеној језика [← Кад се одвајају књижевни изјовори и у крајњој линији кад се сџварају џосебни књижевни језици из јединсџвеној језика] (D. Vujić, *Jezik poveziје ljude i narode*, Rijeka, 1973, 9).

2.5.3. Теџи, Трајаџи, Износџи + N_{Dev(Nom)}

Ето, џако је џекао наш разјовор о религији [← Тако смо разјоварали] (Ј. Ђулум, 50); ... џа је и џримјена овој закона џребала џеџи џосџејено ... [← Па је и овај закон џребало џримјенеџивати џосџејено] (VUS, 2); И поред тога искојавања Кирбеџ Кумрана џрајала су џодинама ... [← Кирбеџ Кумран се искојавао џодинама] (E. Werber, 37); Да се то догодило док смо напуштали џујоршку луку и трајало само толико колико је џрајала џловидба до оџвореној мора ... [← Колико смо џловили до оџворенџ мора] (Ј. Ђулум, 9—10); Та је разлика резултат чиџенице шџо је џовеџање џалијанској увоза из СССР-а износило 19 џосџо ... [← Шџо се џалијански увоз из СССР-а џовеџао 19 џосџо] (Vjesnik, 2).⁴⁴

2.5.4. Доџи (Долазџи) + до + N_{Dev(Gen)}

Тако долази до ошџеџења машине [← Тако се ошџеџује машина] (Разг.); Дошло је до џромене џлана [← Променеџо се џлан] (Разг.).

Милорад Радовановић

⁴⁴ У овом примеру могло би се у разрешавању номинализованих исказа иџи још и даље, па би коначна семантичка база изгледала овако: [← Шџо су Таџјани увезли из СССР-а 19 џосџо више].

Summary

Milorad Radovanović

**DECOMPOSITION OF PREDICATES (WITH EXEMPLIFICATION
ON SERBO-CROATIAN LINGUISTIC MATERIAL)**

This article is devoted to the theoretical status of the phenomenon of predicative decomposition in language (the author has himself proposed a terminological solution for the syntactic phenomenon in question) and to the analysis of its effectuation in standard contemporary Serbo-Croatian language.

Every predicate constructed according to the model *Verbum* (= verbal copula or semicopulative verb) + *Nomen deverbativum* has in the article been understood as a decomposed predicate, on condition that it is synonymous and even commutable with the equivalent predicate, represented by a fully semantic verbal lexem (for example, Serbo-Croatian: *Vrši uticaj = Utiče*). Such a decomposed predicate, according to the author's opinion, is a result of a twofold derivational process: 1. Nominalization of predicate; 2. Extraction of verbal element from nominalized predicate (for example, Serbo-Croatian: *Pretiče → Preticanje → Vrši preticanje*).

According to the author's conclusions, the tendency to decomposition of predicates is a feature common to some modern European languages and it represents a form of the expression of general processes of the nominalization of statements in them (there is a contrary opinion too, that linguistic analyzation is a phenomenon in question). Such syntactic models, as well as nominalization processes in general, become particularly productive in special functional types of style (for example, scientific, legal, political, journalistic, administrative and the like). Therefore reasons for the appearance of decomposed predicates should not be looked for in inner, structural properties of some languages (although a contrary opinion is found in science), but in extralinguistic moments (for example, intellectualization, generalization and abstractedness of the matter about which the given functional style renders information).

As a rule, predicates represented by verbs of very abstract meaning are decomposed in language, especially in situations when there is no equivalent finite verbal form in the lexicon of language as a match to decomposed predicate, when it is necessary to neutralize the transitivity of predicate and thereby to ensure the semantic explicitness of statements,

when the semantic agent in a statement is anonymous or when it is necessary to communicate information on the social institutionalism of action represented by the given predicate.

The author pleads for reconsideration of the Serbo-Croatian linguistic norm in respect to handling of decomposed predicates in statements and, in this sense, for taking care of the functional stratification of language, as well as of syntactic means as distinctive features of some functional styles.

In the end, a list of registered Serbo-Croatian constructional and lexical possibilities for effectuation of predicative decomposition is presented:

Cop + *u/na* + N_{Dev(Loc)}; Cop + *o/od* + N_{Dev(Gen)}; N_{Dev(Nom)} + Cop + Lex; Semicop + N_{Dev(Acc)} (Semicop = *vršiti, izvršiti, izvršavati; imati, nemati; dati, davati; voditi; pružiti, pružati; dobiti, dobijati; podneti, podnositi; obaviti, obavljati; izraziti, izražavati; činiti, učiniti, počinuti; ispoljiti, ispoljavati; izdati, izdavati* etc.); *imati, nemati* + *u* + N_{Dev(Loc)}; *raditi* + *na* + N_{Dev(Loc)}; *teći, trajati, iznositi* + N_{Dev(Nom)}; *doći, dolaziti* + *do* + N_{Dev(Gen)}.